

Opinie is een vrijplaats voor discussie. Alle stukken zijn op persoonlijke titel. Artikelen tellen 600 of 400 woorden, lezersreacties (lezers@trouw.nl) maximaal 150. De redactie behoudt zich het recht voor bijdragen te weigeren, te redigeren of in te korten. Bijdragen worden ook via internet, databank of anderszins verspreid. Eventuele auteursrechten blijven berusten bij de schrijver. Inzendingen voorzien van naam, adres en telefoonnummer, ook de e-mails.

Klimaatverandering

De wetsovertredingen van Extinction Rebellion versterken onze democratie

Klaas Landsman is hoogleraar mathematische fysica en was op 27 mei bij de betoging op de A12

Veel negatieve reacties op de bezettingen van de A12 in Den Haag door Extinction Rebellion (het meest recent op 27 mei) suggereren dat deze critici geen goed begrip hebben van de daar gebruikte tactiek van burgerlijke ongehoorzaamheid. Typerend is *Trouw*-columnist Sylvain Ephimenco (1 juni 2023): “De wet [wordt] met deze illegale actie met voeten getreden. Wie wilens en wetens ondanks een verbod blokkeert, helpt dus de rechtsorde te destabiliseren.”

Het tegendeel is waar. Deze actie-vorm is sinds de jaren zestig uitvoerig geanalyseerd door politiek filosofen zoals Hannah Arendt (*Civil Disobedience*, 1970) en John Rawls (*A Theory of Justice*, 1971). In Nederland heeft bijvoorbeeld Kees Schuyt hierover geschreven in *Recht, orde en burgerlijke ongehoorzaamheid* (1973).

Stabiliserend middel

Hun vijftig jaar oude analyses gelden nog steeds. Rawls noemt burgerlijke ongehoorzaamheid ‘een van de stabiliserende middelen binnen een constitutioneel systeem, ofschoon dit middel per definitie illegaal is’. Hij wijst op hun grote historische rol in het bereiken van een rechtvaardigere samenleving, zoals in de VS rond de afschaffing van ten minste de wettelijke segregatie van rassen.

De Amerikaanse historicus Howard Zinn zei het als volgt: ‘Protesten buiten de wet is geen afwij-

king van de democratie; het is daar absoluut essentieel voor. Het is een correctie op de traagheid van ‘de juiste kanalen’, [...] een noodzakelijke verstoring, even lastig als gezond.’ (*The Zinn Reader*, 1997.)

Al deze auteurs zijn het erover eens dat degenen die burgerlijke ongehoorzaamheid toepassen de rechtsstaat accepteren, juist door de rand ervan op te zoeken via minimale en onschuldige wetsovertredingen. Het veroorzaken van verkeershinder zonder enige kans op slachtoffers, zoals ook nu, is daarbij al decennia een veelgebruikte vorm. *De Nachtwacht* werd bij een spraak-

het politieke proces of andere volledig legale middelen hebben kunnen verhinderen.

Deze hefboomwerking is essentieel en verklaart waarom de overtredingen openbaar en opzienbarend zijn – een groot verschil met de meeste wetsovertredingen, die heimelijk zijn. De protesten tegen de fossiele subsidies – volgens de nieuwste schatting 30 miljard euro per jaar alleen al in Nederland – zijn een goed voorbeeld: dankzij de A12-blokkades staan deze nu eindelijk op de kaart.

Gewetensvol

Het bredere punt is hierbij dat de Nederlandse regering de door haarzelf ondertekende internationale klimaatafspraken ondergraaft en daarmee haar doelstellingen in gevaar brengt, met potentieel rampzalige gevolgen. Hierbij vallen de slachtoffers voornamelijk ver buiten Nederland. De klimaatactivisten die de A12 blokkeren, doen dit niet uit eigenbelang, maar vanuit een gewetensvol en weloverwogen gedachtegoed dat de wereld als geheel betreft. Behalve het genereren van publiciteit voor een bepaald standpunt (en het meeprofiten met de aarde als geheel, als de politiek dit standpunt uiteindelijk overneemt) biedt een illegale blokkade geen enkel voordeel aan de wetsovertreders van XR, terwijl een afkeurenswaardige overtreding juist het eigenbelang dient.

Kortom: het over één kam scheuren van alle wetsovertredingen door ze allemaal af te keuren mist de betekenis van de burgerlijke ongehoorzaamheid als essentieel onderdeel van een gezonde democratie.

Wie burgerlijke ongehoorzaamheid toepast, accepteert de rechtsstaat

makende XR-actie niet beschadigd. Het accepteren van een mogelijke straf past hierin. Geweldloosheid en het respecteren van de rechten van anderen staan voorop.

Bedreigingen van politici of het storten van asbest op een snelweg, laat staan het vervolgens intimideren van bedrijven die dit opruimen, staan hier ver van. Voor omgekeerde vlaggen heb ik daarentegen alle begrip. De geringe wetsovertredingen bij inzet van burgerlijke ongehoorzaamheid vragen aandacht voor grote misstanden die de activisten als schrijnend ervaren en die zij niet via